

KREDIT- MODUL TIZIMI ASOSIDA O'QITISHDA TALABALARDA KOGNITIV UNIVERSAL TA'LIM FAOLIYATINI SHAKILLANTIRISHNING AFZALLIKLARI

Madaminov Furqatjon Shuhratjonovich

*NamDU Tasviriy va amaliy san'at
kafedrasi o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oliy ta'lim muassasalarida kredit-model tizmi asosida o'qitishda universal ta'lim dasturi, universal ta'lim faoliyatining funksiyalari, talabalarni o'zini-o'zi rivojlantirishga o'rgatadigan kognitiv faoliyat va uning afzalliklari to'g'risida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Kredit-model, universal, o'zini-o'zi rivojlantirish, qobiliyat, funksiya, assimilyatsiya, kognitiv, modellashtirish, publistik, adekvat, kompilyatsiya, semantik o'qish, component, proksimal.

ПРЕИМУЩЕСТВА ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ УНИВЕРСАЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ПО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.

Мадаминов Фуркатжон Шухранжон угли.

*Преподаватель кафедры изобразительного
искусства и инженерной графики НамГУ*

Аннотация: В данной статье будут представлены всеобщая образовательная программа в высших учебных заведениях, основанная на кредитно-модели, функции общеобразовательной деятельности, познавательная деятельность, обучающая студентов саморазвитию, а также информация о ее преимуществах.

Ключевые слова: Кредитно-модельная, универсальная, саморазвитие, способность, функция, усвоение, познавательная, моделирующая, публицистическая, адекватная, компиляция, смысловое чтение, компонентная, проксимальная.

THE ADVANTAGES OF FORMING COGNITIVE UNIVERSAL EDUCATIONAL ACTIVITIES IN STUDENTS IN TEACHING BASED ON THE CREDIT-MODULE SYSTEM

Madaminov Furqatjon son of Shuxratjon

*Teacher of the Department of graphic
design of Fine Arts buds NamDU*

Annotation: *In this article, the universal education program in higher education institutions based on the credit-model system, the functions of universal education activities, cognitive activities that teach students to develop themselves and its advantages information will be provided.*

Keywords: *Credit-model, universal, self-development, ability, function, assimilation, cognitive, modeling, journalistic, adequate, compilation, semantic reading, component, proximal.*

Bugungi kunda jamiyat va davlat Oliy ta'lim muassasalari natijalariga tobora ko'proq yangi talablarni qo'yimoqda. Ta'limning maqsadi ham o'zgarimoqda, o'qituvchidan o'quvchilarga bevosita bilim berish bo'libgina qolmay balki, o'rganish natijalarini ko'rsatadigan natijaviy bilim tizimini o'zlashtirish, ko'nikma va malakalar tizimini egallash belgilandi. Endi Oliy ta'lim muassasalarida nafaqat ma'lum bilim va ko'nikmalar to'plamini o'zlashtiradigan talabalarni, balki olgan bilimlarini amaliyotda qanday qo'llashni ham biladigan insonlarni etishtirishi kerak.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh. Mirziyayevning Oliy ta'limni rivojlantirish to'g'risidagi farmon va qarorlari Oliy ta'limga ilg'or xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan Kredit-modul tizimini to'laqonli joriy etish hamda mahalliy va xorijiy mualliflar tomonidan yaratilgan zamonaviy darsliklarni amaliyotga kiritish, yangi innovatsion uslublarni ta'lim-tarbiya jarayoniga tadbiriq qilish masalasiga alohida to'xtalib o'tilganligi ta'lim tizimini rivojlantirishga bo'lgan maqsadli vazifalarimizni belgilab berdi.

Bu esa o'z navbatida Oliy ta'limda o'quv jarayonini tashkil etishga, ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarni o'qitishning yangi modellari va texnologiyalarini izlash va rivojlantirishga yangi yondashuvlarni yaratishni ko'zda tutadi.

Talabalarning turli faoliyatlari orqali rivojlantiradigan ta'lim turlaridan bu universal ta'limdir.

Keng ma'noda "Universal" atamasi o'rganish qobiliyatini, ya'ni sub'ektning yangi ijtimoiy tajribani ongli va faol o'zlashtirish orqali o'zini-o'zi rivojlantirish va o'zini-o'zi takomillashtirish qobiliyatini anglatadi.

"Universal ta'lim faoliyati" atamasi talabning yangi bilim va ko'nikmalarni mustaqil ravishda egallash qobiliyatini, shu jumladan buni tashkil etishni ta'minlaydigan harakatlari (shuningdek, tegishli o'quv ko'nikmalari) majmui sifatida belgilash mumkin.

Universal ta'lim faoliyatining funksiyalariga quyidagilar kiradi:

- o'quvchining o'quv faoliyatini mustaqil amalga oshirish;
- o'quv maqsadlarini belgilash, ularga erishish uchun zarur vositalar va usullarni izlash va ulardan foydalanish;
- faoliyat jarayoni va natijalarini nazorat qilish va baholash qobiliyatini ta'minlash;
- doimiy ta'limga tayyorlik asosida shaxsning barkamol rivojlanishi va uning o'zini- o'zi anglashi uchun shart-sharoitlar yaratish, bunga ehtiyoj ko'p madaniyatli jamiyat va yuqori kasbiy harakatchanlik bilan bog'liq;
- bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishni, har qanday fan sohasida ko'nikma va malakalarni shakllantirishni ta'minlash talab eiladi.

Universal ta'lim faoliyati ta'lim mazmuni, metodlari, usullari, shakllarini tanlash va tuzish, shuningdek, yaxlit ta'lim jarayonini qurish uchun asos bo'lishi kerak.

O'quvchilar tomonidan universal ta'lim faoliyatini o'zlashtirish turli o'quv fanlari kontekstida amalga oshiriladi va pirovardida yangi bilim, ko'nikma va malakalarni mustaqil ravishda muvaffaqiyatli o'zlashtirish qobiliyatini, shu jumladan assimilyatsiya jarayonini mustaqil tashkil etish, ya'ni o'rganish qobiliyatini shakllantirishga olib keladi.

Bu qobiliyat universal ta'lim harakatlari o'quvchilarning turli fan sohalarida ham, o'quv faoliyatining o'zida ham keng yo'nalishga ega bo'lish imkoniyatini ochadigan umumlashtirilgan harakat usullari ekanligi bilan ta'minlanadi.

Ta'limda universal faoliyatiga quyidagilar kiradi:

- kognitiv maqsadni mustaqil tanlash va shakllantirish;
- kerakli ma'lumotlarni qidirish va tanlash;
- axborot izlash usullarini, shu jumladan kompyuter vositalaridan foydalanishni qo'llash;
- belgi-ramziy harakatlar, shu jumladan modellashtirish (ob'ektni shakldan modelga aylantirish, bu erda ob'ektning muhim xususiyatlari ajratib ko'rsatilgan va ushbu predmet sohasini belgilaydigan umumiy qonuniyatlarni aniqlash uchun modelni o'zgartirish);
- bilimlarni shakllantirish qobiliyati;
- og'zaki va yozma shaklda nutq bayonini ongli va ixtiyoriy ravishda qurish qobiliyati;

- muayyan sharoitlarga qarab muammolarni hal qilishning eng samarali usullarini tanlash;

- harakat usullari va shartlarini aks ettirish, jarayon va faoliyat natijalarini nazorat qilish va baholash;

- semantik o'qish – o'qish maqsadini tushunish va maqsadga qarab o'qish turini tanlash;

- turli janrdagi tinglangan matnlardan kerakli ma'lumotlarni ajratib olish; -birlamchi va ikkilamchi axborotni aniqlash;

- badiiy, ilmiy, publisistik va rasmiy biznes uslublari matnlarini erkin yo'naltirish va idrok etish;

- ommaviy axborot vositalari tilini tushunish va adekvat baholash;

- matn mazmunini adekvat, batafsil, ixcham, tanlab yetkaza olish, matn qurish me'yorlariga rioya qilgan holda (mavzuga, janrga, nutq uslubiga va boshqalarga mos kelishi) turli janrdagi matnlar tuza olish imkonini beradi.

Talabalarni o'zini-o'zi rivojlantirishiga, mustaqil qaror qabul qilish va muammolarni hal qilishga o'rgatadigan samarali universal ta'lim turi bu kognitiv ta'lim faoliyatidir.

Kognitiv ta'lim faoliyati jarayonida talaba o'z farazlarini yaratish va sinab ko'rishni, sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatishni, natijalarni solishtirish va tasniflashni, xulosalar chiqarishni, farazlar uchun dalillarni topishni o'rganadi.

Ushbu turdagi o'quv faoliyatining ko'nikmalarini yozishmalar va umumiy xususiyatlarni topish uchun topshiriqlar yordamida rivojlantirish tavsiya etiladi. Boshlang'ich maktabda bu klaster va mantiqiy zanjirlarning kompilyatsiyasi bo'lishi mumkin. Talabalar uchun test topshiriqlarini ishlab chiqish va asosiy o'quv adabiyotlaridan tashqari tarixiy hujjatlar va boshqa ma'lumot manbalari bilan ishlash maqsadga muvofiqdir.

Kognitiv universal harakatlarga quyidagilar kiradi:

-kognitiv maqsadni mustaqil tanlash va shakllantirish;

-kerakli ma'lumotlarni qidirish va tanlash;

- axborot izlash usullarini, shu jumladan kompyuter vositalaridan foydalanishni qo'llash;

-bilimlarning tuzilishi;

-og'zaki va yozma shaklda nutq bayonini ongli va o'zboshimchalik bilan qurish;

- muayyan sharoitlarga qarab muammolarni hal qilishning eng samarali usullarini tanlash;

-harakat usullari va shartlarini aks ettirish, faoliyat jarayoni va natijalarini baholashda nazorat qilish;

- semantik o'qish – o'qish maqsadini tushunish va maqsadga qarab o'qish turini tanlash;
- turli janrdagi tinglangan matnlardan kerakli ma'lumotlarni ajratib olish;
- birlamchi va ikkilamchi axborotni aniqlash;
- badiiy, ilmiy, publisistik va rasmiy biznes uslublari matnlarini erkin yo'naltirish va idrok etish;
- ommaviy axborot vositalari tilini tushunish va adekvat baholash;
- masalani shakllantirish, ijodiy va izlanish xarakteridagi masalalarni yechishda faoliyat algoritmlarini mustaqil yaratish.

Kognitiv yo'nalishning universal harakatlari faoliyatida muammolarni qo'yish va hal qilishning umumiy ta'lim, shu jumladan belgi-ramziy va mantiqiy harakatlarini farqlash tavsiya etiladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, kognitiv universal ta'lim faoliyati talabalarda ijodiy va izlanish xarakteridagi muammolarni hal qilish usullarini mustaqil ravishda yaratish xususiyatlarni (muhim, muhim bo'lmagan) ajratib ko'rsatish uchun ob'ektlarni tahlil qilish, qismlardan bir butunni yig'ish sifatida sintez, shu jumladan mustaqil yakunlash, etishmayotgan komponentlarni to'ldirish, ob'ektlarni taqqoslash, turkumlash, tasniflash uchun asoslar va mezonlarni tanlash, tushunchalar asosida xulosa qilishda sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatishga yordam beradi.

Kredit-modul tizimida o'quv jarayoni talabani o'quv faoliyatining mazmuni va xususiyatlarini belgilaydi va shu bilan universal ta'lim faoliyatining proksimal rivojlanish zonasini belgilaydi. Talaba pedagog yordamida yangi ko'nikmalarni va qobiliyatlarni rivojlantirar ekan proksimal zona ilgariga oldinga siljiydi. Ularda mustaqil rivojlanish va munosabatlarni odilona baholash eng muhim o'zini-o'zi rivojlantirishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Асмолов А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя / Г. Асмолов, Г.В. Бурменская, И.А. Володарская и др.. – М. : Просвещение, 2008. – 151
2. Manba: <https://aujc.ru/universalnye-uchebnye-dejstviya>.
3. Manba. <https://uz.reoveme.com.pro> Proksimal rivojlanish zonasi.
4. Manba: <https://uz.drunkentegu.com>. Bolalarning proksimal rivojlanish zonasi-Jamiyat-2023.